

Балацька О.Б.

кандидат політичних наук,

докторант кафедри політології та правознавства

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

СПЕЦИФІЧНІ ФОРМИ СУЧАСНОГО ЗБРОЙНОГО НАСИЛЛЯ¹

Однією з головних тенденцій сучасного суспільно-політичного розвитку є трансформація збройного політичного насилля. На зміну звичайним війнам приходять нові типи протиборства. Новітні форми і стратегії воєнних конфліктів, що набули розповсюдження в останні десятиліття, роблять малоефективним традиційний формат збройного протистояння.

На значну активізацію специфічних загроз з одночасним зменшенням ризиків традиційного характеру вказують, зокрема, фахівці Стокгольмського міжнародного інституту досліджень проблем миру. За даними Інституту, набувають розповсюдження певні форми воєнного протиборства – внутрішньодержавні конфлікти, терористичні методи, гібридні війни. Водночас спостерігається тенденція скорочення кількості та зниження інтенсивності традиційних міждержавних конфліктів, а також зменшення ризиків «загроз типу А», що пов'язані із загрозою існуванню нації або загрозою глобальної війни [2, с. 5, 6].

На специфіку сучасного збройного насилля вказують і українські дослідники. Зокрема, вітчизняний військовий фахівець С. Сірий серед особливостей сучасних воєнних конфліктів виокремлює: комплексне використання цілого спектру засобів протиборства (економічних, військових, дипломатичних, інформаційних тощо); застосування різних видів військових формувань, у тому числі іррегулярних; активне використання інформаційної зброї та інше [6, с. 146, 148].

Одним із аспектів процесу еволюції збройного насилля є розповсюдження асиметричних стратегій воєнно-політичного протиборства. Асиметричні конфлікти характеризуються певними специфічними ознаками, що відрізняють їх від традиційних воєнних конфліктів. Так, вони не мають єдиного фронту і тилу. Їм властивий значний дисбаланс у військових силах сторін. Однією зі сторін в таких конфліктах, як правило, виступають суб'єкти, які не мають офіційного міжнародно-правового статусу. Такі недержавні суб'єкти, сили яких представляють собою іррегулярні утворення, вдаються до засобів малої війни – партизанської війни, диверсій, терактів тощо. За словами європейських дослідників А. Паулюса і М. Вашакмадзе, під час асиметричного конфлікту «...одна зі сторін веде традиційну війну, має в своєму розпорядженні регулярну

¹ Публікація містить результати досліджень, проведених при грантовій підтримці Державного фонду фундаментальних досліджень за конкурсним проектом Ф-71

армію і встановлює правові норми, у той час як інша сторона, у відповідності з національним законодавством, зв'язана нормами, що встановлені державою, але не визнає ні цих норм, ані...міжнародного гуманітарного права» [4, с. 147].

Сучасне політичне насилля характеризується поширенням нетрадиційних форм і методів. Особливе місце серед них займають засоби інформаційного протиборства, яке реалізується через інформаційний вплив та інформаційне насилля, крайнім ступенем якого виступає інформаційна війна. Інформаційне насилля має два основні аспекти прояву – інформаційно-технічний, метою якого є спричинення шкоди інформаційно-технічним системам, та інформаційно-психологічний, що зводиться до руйнівного впливу на масову та індивідуальну свідомість. До сутнісних рис інформаційного насилля можна віднести його несиловий, нефізичний характер, латентність, руйнівний вплив на інформаційно-технічні структури, ментальну сферу і систему суспільної комунікації, нав'язування певних ідей, цілей, установок, здатність підпорядковувати свідомість та поведінку, порушення інформаційної свободи.

Дослідники говорять про появу принципово нового типу «стратегічного інформаційного протиборства другого покоління», що стало результатом інформаційної революції. Інформаційне протиборство другого покоління має на меті «видозміну противника», тобто знищення його традиційного світогляду та формування нового. Отже, «йдеться не про навіювання певних уявлень окремим людям чи групам, а про формування повноцінного суспільного світогляду, що має здатність до саморозвитку в потрібному напрямі» [3, с. 145 – 146]. Одним з проявів цього феномену можна вважати консцієнтальні війни, метою яких є руйнівний вплив на свідомість та управління нею, цілеспрямована зміна світогляду, руйнування ідентичності та духовних цінностей [1].

У сучасному світі набувають поширення гібридні конфлікти, яким властиві такі риси, як асиметричність, латентність, розсіяність, активне використання засобів малої війни, непряме насилля, тобто таке, що не має на увазі безпосереднього застосування прямої фізичної сили (наприклад, інформаційне, психологічне, культурне насилля тощо). За словами американського військового фахівця Дж. МакКуена, під час гібридних війн використовуються як звичайні операції, спрямовані на знищення або нейтралізацію державних структур і систем національної безпеки супротивника, так і технології управління місцевим населенням через культурно-ідеологічний вплив, підтримання легітимності альтернативної влади, а також підтримка протистояння всередині держави і на міжнародному рівні з метою легітимації агресії і нового ладу [7, р. 111].

Новітніми формами воєнно-політичного протиборства є мережецентричні та мережеві війни. Головними засадами мережецентричних війн є створення інформаційної переваги під час проведення воєнних операцій, мережева, горизонтальна організація та географічна розпорошеність сил, комплексне використання засобів фізичного, інформаційного та когнітивного впливу.

Специфіка сетецентричних війн сприяє збільшенню бойової потужності, швидкості командування, гнучкості, адаптивності та виживаності військових. Мережевий принцип організації сил властивий також мережевим війнам. Горизонтальна інфраструктура, що містить велику кількість вузькоспеціалізованих вузлів, є ключовим ресурсом такого типу війн. Замість традиційних тактик, які ґрунтуються на завданні прямих ударів та масованих наступках, використовується метод роїння, що має на увазі структурування сил на велику кількість невеликих розпорошених угруповань, здатних до спільних дій і гнучких маневрів, нанесення скоординованих ударів з багатьох напрямків [5, с. 34, 81 – 82].

Таким чином, форми та методи збройного насилля еволюціонують разом із суспільством. Поява і розповсюдження нових типів воєнно-політичного протиборства супроводжується загальною інтенсифікацією, зростанням масштабів, збільшенням кількості й тривалості воєнних конфліктів. Дані процеси є відображенням глобальних трансформацій сучасного світу та вказують на появу нових загроз національній та міжнародній безпеці, протидія яким можлива лише через інтеграцію зусиль міжнародного співтовариства.

Література

1. Антоніна Колодій: Війна на ураження свідомості продовжується. Звідси витівки «Інтера» [Електронний ресурс] // Інформаційний портал «Західна інформаційна корпорація»: [сайт]. – Режим доступу: http://zik.ua/ua/news/2015/01/02/antonina_kolodiy_viy_na_urazhennya_svidomost_i_prodozhuietsya_zvidsy_vytivky_intera_553739 (дата обращения: 27.09.2016). – Назва з екрану.
2. Ежегодник СИПРИ 2014: вооружения, разоружение и международная безопасность [Электронный ресурс]. – М. : ИМЭМО РАН. – 2015. – 764 с. – Режим доступа : <http://www.imemo.ru/files/File/ru/publ/2015/SIPRI-YEARBOOK-2014-RUS-final.pdf> (дата обращения: 27.09.2016). – Название с экрана.
3. Історія інформаційно-психологічного протиборства : підручник / Я. М. Жарков, Л. Ф. Компанцева, В. В. Остроухов та ін. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 212 с.
4. Паулюс А. Ассиметричная война и понятие вооруженного конфликта – попытка разработать концептуальную модель / А. Паулюс, М. Вашакмадзе // Международный журнал Красного Креста. – 2009. – Т. 91, № 873. – С. 127–170.
5. Савин Л. В. Сетецентричная и сетевая война. Введение в концепцию / Л. В. Савин. – М. : Евразийское движение, 2011. – 130 с.
6. Сірій С. Особливості локальних війн і воєнних конфліктів в умовах глобалізації / С. Сірій // Політичний менеджмент. – 2007. – № 2. – С. 144–154.
7. McCuen J. J. Hybrid war / J. J. McCuen // Military Review. – 2008. – Vol. 88, No. 2. – P. 107 – 113.